

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasiló avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 10.— K
pol leta . . . . . 5.— "
četrť leta . . . . . 2:50 "
posamezne številke po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h
" " " dvakrat . . . 12 "
" " " trikrat . . . 10 "
za nadaljnja uvrščenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Naš položaj in šolstvo.

Predaval na 24. glavni skupščini Zaveze dne 11. VIII. 1912 v Celju Karel Kveder, učitelj v Št. Jurju ob južni železnici.

(Dalje.)

III.

Od česa so vzgojni in učni uspehi v ljudski šoli odvisni.

Zavedati se pa moramo, da se vse te uvaževanja vredne izpremembe vzgojnih sredstev in naobrazovalnih metod tičejo v prvi vrsti nas učiteljev samih. Pred vsem moramo mi biti svoji nalogi tudi kos. Mi smo isti, ki moramo učencem postaviti cilje in probleme, pomagati moramo iskati in dolčevati pota, sploh voditi produktivnó učencev v določen tir. Pomisliti je treba nadalje, da stopi nenaobrazna mladina v šolo. Vsi vzgojni in učni uspehi: samostalnost, svoboda, lastno proizvajanje, širše obzorje so končno vendarle smoter vse naobrazbe po šoli, nikdar pa ne morejo biti že sredstva takoj v početku in v sredini pota k vzgoji.

Učitelj bi moral biti vsetransko zmožen človek. Visoko naj stoji nad vsemi težavami znanja, potrebno snov naj igraje obvlada ter naj bo produktiven na vsakem polju. Mladina naj zbuja in preizkušava svoje sile ob samodelavnosti. Sami naj si učenci stavijo določene probleme in sami naj stremijo za gotovimi smotri. Učitelj jim bodi kažiopot, opora, voditelj na potu, regulativ pri iskanju, opazovanju in premišljevanju.

Reformatorji zahtevajo učiteljsko osebnost, ki nikdar ne neha vsestransko izpopolnjevali samega sebe, ki vedno napreduje. Razkazujejo nam sicer že staro resnico, da sta pouk in vzgoja najbolj kočljivi in težavni opravili, ker jima je objekt nezrel človek, nezavedna mladina. Uspešno naobrazevanje celote duševnosti, namreč volje, čustva in uma in obenem fizično odgojo dosepevajočih skupno, v množici, označujejo kot največjo umetnost. Zato uvrščajo pedagogiko med umetnosti, ki ji morajo služiti vse vede ravno tako, samo še v večji meri nego drugim umetnostim. S tem so torej rešili znano, staro pravdo, je li pedagogika znanost ali veda, oziroma samo uporabljajoča veda.

Mi nimamo ničesar proti temu, da so jo uvrstili med umetnosti, da bi torej sami morali biti umetniki, ako še nismo.

Samo plačajo naj nas tako, kakor se za prave umetnike spodobi, in naj nam po učiteljskih odločbo tudi takemu stališču primerno predizobrazbo.

Učenci res niso mrtva snov, niti enotna prirodna sila; za nje obdelovanje torej ne zadošča gotova stalna mera tehničnega znanja. Otroci so živo življenje najdragocenejšega zaklada človeštva, nasledniki in dediči vsega. Učitelju kot umetniku prazaprav ne sme zadoščati niti najvišja možna prednaobrazba, ako hoče varovati svoj umetniški značaj. On ne sme biti nikdar zaključena, zaokostenela osebnost; glavno stremenje njegovo bodi, da vedno samega sebe izpopolnjuje, da dosledno napreduje. Ko nastopa svoj poklic, leži vendar dolga doba njegovega delovanja še pred njim. V tej dobi pa mora ravno najbolj napredovati v vsakem oziru. Vsakodobni napredki v znanostih, iznajdbah in umetnostih nam morajo biti vsak čas dostopni in vedno pripravljene služiti naši umetnosti. Zato zahtevamo v uspešno izvrševanje svojega poklica možnost doslednega lastnega izpopolnjevanja in naobrazevanja.

Vsi višji uspehi ljudskega šolstva so vsak čas odvisni v prvi vrsti od zmožne-

ga in voljnega učiteljstva in dobrega šolskega obiska.

Pri sedanjem našem položaju je kratkoma izključeno, da bi večina učiteljstva dejansko izvrševala svoj poklic opisanemu uzoru primerno. Zato so pravi reformatorji tudi prvi naši zagovorniki. Odločno zahtevajo za bodoče učitelje primerno višjo naobrazbo in dostojne prejemke, ki šele zasugirajo, da se je učitelju tudi mogoče popolnoma posvetiti svoji umetnosti.

Ni mogoče šolstvo reformirati kulturni svoji nalogi odgovarjajoče na vrhu, ampak v temelju, temelj pa tvori učiteljstvo. Ni ga mogoče preosnovati pri otrocih s skrajšanjem učne dobe, z znižanjem ali omejevanjem vzgojnih in učnih smotrov, ki izvirajo iz kulturne naloge šolstva, še manj pa z znižanjem učiteljske predizobrazbe, ali celo z uničevanjem njegovih pravic in svobode zaradi podrejevanja tujim čimteljem. Družba uničuje vedno sama sebi vse višje uspehe, ki bi jih od šolstva že davno lahko imela, dokler odkazuje učiteljem nizko socialno stališče in mu odmerja nedostojno nizke plače. Obenem nam pa javnost jasno dokazuje, da se še vedno ne zaveda svoje dolžnosti napram bodočim rodovom — da šolstva še ne pojmuje.

Obžalujemo predvsem tiste starše, ki jim je bodočnost otrok še srčna zadeva.

Ali je res odločujočim, inteligentnim krogom tako težko izpregledati vzročno zvezo med sedanjim in prihodnjim življenjem človeštva! Je li res tako težko pojmivati, da človeštvo še dolgo ni odrešeno trpljenja in bede, da si samo vedno le zlo ustvarja in da leži rešitev le v človeštvu samem!

Manjka splošne zavednosti, da je le vsakokrat živčim mogoče uspešno paralelizirati nasledke ustvarjanja zla po prejšnjih in le njim mogoče ustvarjati dobre vzroke za prihodnje živčve.

Mi učitelji se vsega tega v mnogo večji meri zavedamo nego neučitelji že zaradi svojega poklica, ker gledamo le bolj v bodočnost.

Imamo pa tud baš sedaj, ob veliki draginji, pri slabih prejemkih in splošnem zapostavljanju dovolj prilike, razmišljati o bedi. Vemo, da je beda najhuje zlo, ker je neuspevanje življenja, delna smrt, in zdi se mi, da nas hočejo obsoditi v popolno.

IV.

Stališče, ki ga javnost zavzema do šolstva in s tem do nas.

I.

Podrobneje sem o tem razvijal misli v svoji lanski razpravi »Doneski k preosnovi ljudskega šolstva po Štajerskem na deželjo«.

Načelo »Laßt uns unseren Kindern leben«, ki napravlja edino narode mogočne, ni še prodrlo v širše množice našega ljudstva, izvemši organizirano delavstvo. Usodo našega ljudstva odločujoči krogi ga pa sploh ne morejo pojmovati, ker sami niso starši in tudi nikdar ne bodo. Niti ne morejo dojeti večkrat že definiranega kulturnega pomena ljudskega šolstva, niti ga pripoznati.

Zanje ne eksistira kulturni problem, kako je zmanjšati bedo in pomanjkanje, ako že ne sedaj živčvih, pa vendar za potomce s tem, da je vsa skrb živčvih posvečena bodoči sreči naraščajočih rodov, s tem, da se ne ustvarjajo več vzroki, ki morajo imeti za potomce le bedne posledice. Ne eksistira pa, ker se njim samim dobro godi brez te skrbi, ker potrebujejo za to odvisnost in nesvobodo in

ker je človeštvo po njih naukih itak že odrešeno zla.

Priznavati nasprotno, namreč, da čaka človeštva še neizmerni trud, preden postane položaj tudi za širše delavske mase povsod kolikortoliko ugoden in da leži rešitev v človeštvu samem, bi zanje pomenilo kapitulacijo svetovnega in življenskega naziranja, na katerih temelji njih mogočnost. Brezpomembne so zanje vse prej označene in priporočene presočne, po katerih bi šolstvo hitreje in sigurneje doseglo uspehe pri zasledovanju smotrov, ki izvirajo iz kulturnega pomena šolstva.

Šolstvu prisvajajo mnogo ožjo, omejeno nalogo; ona ne vzgaja za svobodno in kulturno življenje marveč k hlapčevstvu, v popolnoma udane pripadnike konfesije, oziroma nje zastopnikov. Zato jim more sližiti le reforma, ki jim podreja šolstvo z nami vred — potrebujejo hlapčevstva, nesvobode.

Omenil sem že, da nas in šolstva tudi starši, ki bi morali biti naša zasloba, ne pojmujejo v dovoljni meri. Premnogo je še staršev, ki jim je bodočnost potomcev še stranska zadeva, ki so nezmožni pojmovati odvisnost usode prihodnje živčvih od sedanjega učinkovanja vseh. Stremijo v glavnem le po ugoditvi svojega primitivnega egoizma na onem svetu. Odločitev pri šolstvu in glede našega položaja hladnokrvno in brezbrizno prepuščajo nestaršem, ki nikdar ne morejo poznati rodiljskega strahu zaradi zaroda in njega eksistence — ker ga ne morajo doživeti. (Konec.)

Pomanjkanje učiteljstva v Istri in pazinska pripravnica za učiteljske.

(Dopis iz Istre.)

I.

Nepotrebno bi bilo govoriti o pomenu učiteljstva v ožjem smislu besede za narodov napredek, bilo na kulturnem, gospodarskem ali političkem polju. Živ dokaz za to imamo v francoskem, angleškem in nemškem narodu, pri Dancih in Švedih ter v novejšem času tudi pri Čehih in Bolgarih. Od kakovosti in količnosti učnih oseb je odvisna kakovost narodove mladine in z njo njegova bodočnost. Učiteljstvo je v kulturnem pogledu celokupnemu narodu ono, kar ej mati poedinemu otroku. Vsakdo, ki je interesiran na obstanku in napredku kakega naroda, je interesiran pri učiteljskem vprašanju, ki se mora z vso pravico prištevati med kulturna vprašanja današnje dobe.

V deželah z velikim kontingentom učnih oseb se ne polaga nanje primerne važnosti; težišče tvorijo tu učni zavodi, šole; v krajih pa, kjer pogrešamo zadostno število učnih oseb, bi se moralo paralelno uvaževati potrebo učiteljskega naraščanja in potrebo šol. Redko kje se tako postopa, in zlasti v Istri se je prvo vprašanje zapostavljalo, tako da stoji Istra pred pretečo krizo zaradi učiteljskega pomanjkanja.*

Ogromna večina sedanjih hrvaških šol so enorazredne, a število otrok bi zahtevalo trorazredne ali vsaj dvorazredne zavode. Razširjenje sedanjih šol je le vprašanje časa, ki ga bo morala urgirati

* Na šolah »Družbe sv. Cirila in Metoda so nastavljene z malimi izjemami skoro samo učne osebe iz Hrvaške, ker domačinov ni.

tudi država sama, ako ji je ležeče na predku njenih državljanov.

Poleg razširjenja sedanjih šol v večrazredne se bo otvorjalo nove deželne: po zadnjem dogovoru slovanskih in italijanskih poslancev bi se imelo ustanoviti že v petih letih okolo 60 šol s hrvaškim, oziroma slovanskim učnim jezikom. Ako je že sedaj nekaj šol zaprtih (Grdoselo, Krbune), ker ni učnega osebja, tem več jih bo moralo biti pozneje, ko se bodo šole sorazmerno hitreje množile, nego dose-daj. Naš kmet, ki si je odtrgal od svojih ust težko prisluženi denar, da zgradi šolsko poslopje, kjer naj bi iz njegovih otrok postajali ljudje, nezaupno in deprimirano opazuje ta za njega nerazumljivi proces; ker vzroka sedanjemu stanju ne vidi v brezbriznosti in nenaklonjenosti odgovornih faktorjev, se ga skoro loteva naroden obup.

Njegovo duševno stanje je razumljivo, in odpomoč je nujno potrebna.

Vprašanje hrvaškega učiteljskega, ki naj bi odpomoglo sedanjemu kritičnemu stanju, je v temelju zavoženo, in njegov neugodni vpliv odseva iz nizkega števila dijaštva na zavodu.

Prehod od začasnega nameščenja učiteljskega v Kastvu v definitivno nameščenje je danes, proti volji večine istrskega naroda, gotova stvar.

S to rešitvijo se moramo zaenkrat sprijazniti in delati na to, da dijaštvo izkoristi in profitira, kar se da profitirati; ker je pa vlada z nekaterimi osebami hotela imeti učiteljske prav v Kastvu, ki je na skrajni periferiji naše ožje domovine, naj z izdatnimi materialnimi podporami priskoči vsakemu gojencu v pomoč in s tem povzdigne število dijaštva do potrebne višine. Sveta dolžnost je vlade, in onih oseb, ki so pri rešitvi sodelovale, da se podpiranje dijaštva uresniči. Državne podpore naj bodo tudi pripomoček pri nabavi izobraževalnih sredstev, ki bi jih dijak v drugem kraju ceneje dobival in užival. Ali tudi prebivalstvo kastavsko naj bo velikodušno: dijaki so gosti v njegovi sredi, in kot z gosti naj se postopa!

II.

Da se poveča število učiteljskihnikov, je vlada tudi v Istri že v začetku zasnovala pripravnico v Kastvu in Pazinu. kamor se sprejemajo dijaki naravnost iz ljudskih šol in pripravljajo eno leto za vstop na učiteljske.

Četudi je institucija pripravnic le pomoček v sili, nekaj nepopolnega in površnega, so pri danih istrskih razmerah potrebne, ker v pomanjkanju drugih, za to prikladnih zavodov (meščanskih šol) izpopolnjujejo vsaj deloma vrzel med ljudsko šolo in učiteljskem.

V kraju pa, kjer so na razpolago gimnazije ali realke, more mladina par razredov obiskovati na teh zavodih in nato vstopiti v učiteljske. Zato je tu pripravnica nepotrebna in to tem bolj, ker naobrazba, ki jo dobiva dijak v par gimnazijskih ali realskih razredih, je kvantitativno in kvalitativno večja od naobrazbe, ki jo prinaša iz pripravnice.

Ker obstoja naloga pripravnic v zbiranju in pripravljanju materiala za učiteljske, morajo biti tudi razvrščene tako, da svojo nalogo lahko uspešno vrše. Ako je pa kakšna pripravnica tu le pro forma, brez potrebe in uspehov, mora država odpomoči tej anomaliji.

V mestu Pazinu obstoji popolna hrvaška gimnazija, ki se pa more po svojem dobrem učnem načrtu prištevati z vso pravico med realne gimnazije. Istodobno

ima Pazin poleg gimnazije tudi c. kr. pripravnico za moško učiteljske.

Ta pripravnica je pa za Pazin brez vsake potrebe, brez koristi. Dijak, ki se misli posvetiti učiteljskemu stanu, more vslopiti na gimnazijo, obiskovati nekaj razredov in od tod iti na učiteljske. V dveh letih gimnazijskih študij ne izgubi ničesar, zakaj tudi na pripravnici ostaja več učencev po dveh letih, ker jih na učiteljske ne sprejemajo pred 15. letom. Naloga, ki bi jo imela vršiti torej v srednji Istri c. kr. pripravnica, naj bi prevzela c. kr. gimnazija, ki bi gotovo častno izpolnjevala svojo dolžnost.

Da je pazinska c. kr. pripravnica brez potrebe in koristi pri sedanjih razmerah, govori jasno in biistro statistika učencev, ki jih ona daje kastavskemu učiteljsku. Iz te pripravnice je bilo sprejetih na učiteljske:

leta 1908/09	6 dijakov
leta 1909/10	5 dijakov
leta 1910/11	2 dijaka
leta 1911/12	9 dijakov
leta 1912/13	9 dijakov

V petih letih je prišlo v Kastav iz gornje pripravnice 27 dijakov, od katerih so že v prvem letniku izstopili trije (leta 1908/09: eden in 1909/10: dva) zaradi slabega napredka, tako da je dala pripravnica učiteljsku v gornjem času v resnici le 24 dijakov, ali povprečno: 5 na leto.

Številkam ni treba komentirati; one svedočijo, da c. kr. pripravnica v Pazinu ne odgovarja svoji svrhi, njena bilanca je pasivna. In dolžnost merodajnih faktorjev, zlasti pa vlade, je, da skrbijo, da pride pripravnica iz Pazina ven v kraj, kjer je bolj potrebna in bo več koristna. In ta kraj je mesto Buzet!

Buzet je danes gospodarsko središče prostrane napredujoče Čičarije, ki je — bilo v kulturnem, bilo v gospodarskem pogledu — po zaslugi svojega žilavega ljudstva poleg Liburnije najnaprednejši predel istrskega polotoka.

Danes študira malo dijaštva iz Čičarije, ali ako bi prišla pripravnica v Buzet, bi ji Čičarija sama dajala večji kontingent učencev, nego jih sploh ima pripravnica v Pazinu. Energični in podjetni Čiči bi dobili priložnost, da vsaj deloma izkoristijo od prirode dobljene darove v dobrobit svojih istrskih sobratov.

Buzet je spajajoča točka vzhodnega dela koprškega in severnega dela poreškega okraja. Od Dragonje do Učke, od Vodice do Motovuna in Buj se razprostira vplivna sfera Buzeta; njegova razdalja od teh točk se niti ne daja primerjati z njih razdaljo od mesta Pazina, osobito ako se uresniči železniški projekt: Umag-Buzet-Lupoglava. In pripravnica v Buzetu bi bila pozvana, da velik predel med reko Dragonjo in Mirno zbudi iz dolgoletnega kulturnega in narodnega spanja.

Prilagodila v Buzetu bi znatno pripomogla k pomnoženju učnih oseb v Istri, in sveta dolžnost odločilnih faktorjev je, da pretresujejo to vprašanje in ga privedejo k skorajšnji rešitvi. Dr. A.

Ljudska izobrazba izven šole.

(Konec.)

Tisti, ki svojo nalogo tako rešijo, bodo imeli najlepše in najboljše uspehe. Kmalu bodo opazili, da so s poslušalci v kontaktu. Nit je pritrjena, zlata nit sporazumljenja. Ko je to doseženo, potem je predavatelju nadaljevanje le igrača.

Tisti, ki svojo nalogo priznajo kot tako, bodo gotovo premagali tudi vse nevarnosti, ki jim pretijo. V njihovih rokah se bo težka zlata krogla umetnosti in znanstva ogladila in izpremenila v lepe in prijetne oblike, s katerimi bodo krasili svoje poslušalce.

Zato tudi enostransko izobraženih strokovnjakov ne moremo rabiti. Ljudska izobrazba je polje, ki zahteva splošno izobrazbo. Potrebno je torej tudi, da v mnogih slučajih sezemo v sorodna znanstva, da dobimo nekako celoto in dosežemo skupnost vsega znanja; zakaj ravno ljudstvo moramo prepričati, da tvorijo vsa znanstva nekako celoto.

Tako bo na teh mladih deviških tleh, na polju ljudske izobrazbe, nastala nova »universitas literarum«. Upamo, da bo s pomočjo in sodelovanjem vseh zmognih dičja napredovala, da bodo tudi tisti, ki sedaj niso našega mišljenja, izpremenili svoje mnenje in tudi šli za našimi ideali. Korenine je treba zasužurati, drevo se bo potem že samo razvijalo.

Čudno je zopet, da je s tem idealizmom združen tudi optimizem, ki prvega jako ovira. Toda ravno pri splošnosti tega gibanja in njegove naloge čuti idealizem, da je svobodna volja najbolj primerno sredstvo za dosego našega smotra. Brezdvomno je to res. Narodovo življenje, ki mu služi idealizem, nam to najbolj dokazuje, in če nikjer, so pač tukaj besede umestne: kar je enemu koristno, to lahko drugemu najbolj škoduje. Vsakdo mora

premisli, kaj je v njegovem delokrogu najbolj potrebno in primerno. To jači naš idealizem, ki gleda v bodočnost, ko se bo tudi preprosti narod, prebivalec na kmetih, zanimal in približal mestni kulturi, ko bo z veseljem opazoval industrialni razvoj in napredek v kulturi. — Naši nasprotniki nam bodo mogoče predbacili, da hočemo narod ugonobiti, da mu s tem odpremo pot do mestnega življenja, ki je v moralnem in duševnem oziru jako na slabem, da s tem lahko izpodrinemo vse stare navade in preprostost, da ga oropamo njegovih šeg in običajev in tako zdvijamo njegovega duha.

Vprašajmo pa jih tudi mi: ali naj vendar pretrgamo zopet vse vezi med narodom in kulturo, ko smo vse te slabe posledice opazovali? Gotove ne! S tem bomo narodu še bolj škodovali; zakaj ravno v naši dobi lahko opazujemo, da je kulturni razvoj raztrosil veliko sreče po deželi. Kdor hoče naše stremenje zatreči, se naj spomni na razmere, ki so vladale pred 20. ali 30. leti po naši domovini. Omenjam pa tudi, da nas pri našem delu jako ovirajo notranji politički boji.

Če se vglobimo v take in slične dogodljaje, uvidimo kmalo, da je naš idealizem opravičen, da je delo na polju ljudske izobrazbe jako potrebno in ne samo nekaj didaktičnega. Pri tem delu pa imamo zmiraj pred očmi, da ima kultura dvojni obraz in pomen, in sicer kot svetovni nazor in gospodarska moč. V prvem slučaju je treba skrbeti, da uravnamo svoje delo tako, da očistimo svetovni nazor kulture in ga postavimo ob svetovni nazor naroda. Oba nazora se stikata in srečata v individualni svobodi. Splošno pa lahko trdimo, da potom spoznavljenja med mestom in deželo lahko največ dosežemo. Če storimo to, odstranimo lahko vsa nasprotja, posebnost če dokažemo, da sta industrialni razvoj in ljudstvo v tesni zvezi, da sta eden od drugega zavisna in da je njihova naloga in dolžnost, se medsebojno sporazumno vesti, če je potrebno, stopiti celo v prijateljske vezi, in sicer v take, kjer se prijatelj pri vsakem svojem početju ozira na svojega sodruga.

Kako se pa naj mi vedemo nasproti temu gibanju? Ali se tudi mi brigamo le za to, kaj nam prinese čas? Pravim da ne! Predvsem se vsega tega gibanja ne smemo preveč bati. Sicer je gotovo, da se bo narod moral vdati kulturi in zapustiti svoje nazore, ki so od sedanjih jako različni. Danes še jih lahko tuintam opazujemo; toda po 50. letih, če bo se vse lepo razvijalo, bodo že popolnoma premagani in zaspani. Naši potomci, ki bodo živeli tedaj, si bodo naše stališče sestavljali iz spisov in knjig, ki jih bomo zapustili mi.

Gotovo bo uvidel tudi naš narod, da mu kulturna koža ne poka in ga kulturna obleka ne tišči. Pridejo časi, ko bo naš kmet mislil in obupal nad stališčem svojih prednikov. Naj se zgodi tako po zunanje. Tajiti vendar nihče ne bo mogel, da ni zrastle v otroški zibelni in istotako njegova kultura. Še po tisočletjih bo nas spominjal Triglav na nazore in mišljenje naših prednikov. Bodimo torej z vso odločnostjo pripravljani na čas, ko stopi naš narod s korakom, ki bo stresel vse sovražnike, iz otročjih črevljev v moške, iz zibelni na cesto. Gotovo se zgodi tako; saj ga tišči v njegovi notranjosti neka moč, ki jo opazujemo na njegovem duhu. Narod hoče tako.

Ker je torej prevrat na polju ljudske izobrazbe potreben, gre tudi za to, da prenesemo kolikor mogoče največ tuji iz starega poslopja s sabo. To je najbolj hvaležna naloga na polju ljudske izobrazbe. Narodna pesem naj se ohrani v spominu, običaji, šege in navade naj se obnovijo, pravljice in pripovedke naj se pripovedujejo. Na ta način ne bomo izgubili ničesar. Če bomo delali tako, prepričali bomo samega sebe in tudi druge, da narod ne izgubi ničesar, da se njegovi nazori in njegovo mišljenje še vedno hrani in da imajo tudi ti veliko veljavo. In vsi oni, ki ne sodijo med narod, naj stopijo z njim v ozke zveze in posredujejo, da se narod sprijazni s kulturnimi nazori. Seveda moramo pri tem gledati na to, da se vse hibe in slabe strani kulture narodu prikujejo. Zmeraj imejmo pred očmi, da kot posredovalci, ki imamo v tem slučaju mnogo izkušenj, stojimo nasproti neizkušeni množici, ki rada sprejme vse, kar se ji ponuja, ne da bi presodila vrednosti in pomena tega.

Velika odgovornost čaka tiste, ki se lotijo tega dela, ker je le od njih odvisno, če koraka narod svojem blagoru nasproti. In kdor pomisli to, bo gotovo spoštoval naše ideje in uvidel, da je delo na polju ljudske izobrazbe jako potrebno in da se mora tekem časa razviti in tudi sovražnike, ki jih ima sedaj, pridobiti na svojo stran.

Dragi tovariši! Cenjene tovarišice! Pridružite se tej kopi izobrazujočih in delajte za prosveto in korist naroda! Zob časa vam bo zarisal na čeden spo-

menik ime, da ste polnili čašo življenja z nesmrtno pijačo. To življensko čašo napolnite po nasvetu našega pesnika Aškercerca z dobrimi deli, in vaša naloga bo gotovo rešena, če slušate tudi našega dičnega pesnika S. Gregorčiča, ki pravi:

»A, tudi vbodoče se hrabro bojimo za narod teptan in njega obstoj; z besedo in deli krepko pospešujemo blaginjo njegovo in splošni razvoj; za naroda slavo, korist in prosveto delujmo vsi skupaj z ljubeznijo vneto!«

Metode pri „Edinosti“.

Prosimo, primerjajte sledeče nepotvorjene citate:

„Učit. Tovariš“ 13. septembra 1912.

1. „... celo za hvalo vemo gospodom pri „Edinosti“, da so z „dobrohotno“ besedo apelirali v preporni zadevi „na kompetentne strani in dosegli, da je stvar že povoljno rešena.“

2. „Edinost“ ga (prvi članek v „Učit. Tovarišu“, op. ured.) je pa velikodušno vzela vsega na svoj račun in na račun — tržaških „prvoboriteljev“, oziroma še vodstva tržaške slov. politike, na katera dva faktorja nihče ni mislil in ju naš prvi članek niti senco besede ne omenja.“

Odgovor „Edinosti“ 18. septembra 1912.

1. „Učit. Tovariš“... ni zasledil v našem listu opetovanega obvestila, da je vprašanje (učnega jezika Ij. šole v sv. Luciji v Piranščini, op. ured.) povoljno rešeno v vsestransko zadovoljnost... „Učit. Tovariš“ jednostavno napade, dočim bi — če bi mu bilo res le za stvar in ne za napad — beležil z zadovoljstvom, da je vprašanje povoljno rešeno.

2. „... nepoučeni ne more pogoditi (iz članka „Učit. Tovariš“, op. ured.), da gre za stvar, pri kateri nima tržaško vodstvo nikake odločilne besede.“

Dovolj toliko, da razsoden čitatelj uvidi metodo, ki jo „Edinost“ uporablja v polemiki. Potem pa ima ta list še drznost zahtevati od nas, „da se vsaj nekoliko lojalneje držimo — resnice“. Tu se že vse neha! Kje je zavijanje besed doma, bo čitatelj na podlagi gorenjih primerov lahko razsodil. Mi za svoj del skoro jamemo dvomiti, ali pri „Edinosti“ še znajo slovensko brati.

Svojim bralcem pa javljamo, da se je zadeva učnega jezika na zasebni ljud. šoli pri sv. Luciji v Piranščini, ki jo je, kakor smo že v prvi omenili, ustanovila Dr. sv. C. in M. za Istro, rešila na način, da bo na to šolo imenovani učitelj poučeval otroke v slovenskem ali pa hrvaškem jeziku kakor bo pač želja posameznih staršev. Ni najboljše rešitev, vendar ob danih razmerah za sedaj zadovoljujoča.

Laško vseučiliško vprašanje na kongresu tridentskih visokošolcev.

V nedeljo in ponedeljek se je vršil v Rivu kongres laških tridentskih visokošolcev. Na kongres je došlo tudi nekaj primorskih laških visokošolcev.

Glavno, kar nas zanima s tega kongresa, je laško vseučiliško vprašanje, o katerem so seveda razpravljali in sprejeli tozadevne resolucije. Laški visokošolci so hoteli nastopiti ostro. Imeli so na jeziku že fulminantne govore in pripravljene bobnece resolucije — pa sta jim dr. Malfatti in dr. Dudan priporočila, naj se vzdržijo takih riskantnih sklepov ter naj se zdržijo glede vseučiliškega vprašanja tako, da bo videti, da pričakujejo z zaupanjem ugodne rešitve tega laškega kulturnega postulata.

Govorniki so pa vendar vzeli na piko tržaško namestništvo, ki so mu očitali da jim je nasprotno ter da izkušajo zavleči provizorično rešitev vseučiliškega vprašanja, ki obstoji od strani vlade v tem, da se ustanove stolice na šoli Revoltella v Trstu.

Kongres je sprejel resolucijo, v kateri dijaki protestujejo proti vladi, ki ni rešila še njihovega postulata v smislu, kakor hočejo rešitev vsi Lahi; izjavljajo, da je mogoča rešitev laškega vseučiliškega vprašanja le z ustanovitvijo popolnega laškega vseučilišča v Trstu ter odklanjajo poizkuse s kako kompenzacijo in z odvrčanjem dijakov od smotra. Odločeni so bojevati se do konca da se uresniči njihova največja narodna zahteva.

„Socialna Matica“.

Slovensko socialno-politiško in znanstveno delo se je razvilo do one točke, ko nastane akutno vprašanje, kako organizirati književni trg za spise te vrste? Prenehati to proizvajanje nikakor ne sme. Bila bi to prevelika škoda za narodovo kulturo. Zakaj ni ga več kulturnega naroda brez knjig in revij. Knjige in revije imajo nalogo zgraditi duševni most med naukom in življenjem. Če hočemo imeti vseučilišče, moramo imeti prej visoko razvit književni trg, knjižno organizacijo in razumništvo, ki je po svoji izobrazbi zrelo za vsenčilišče.

Naš knjižni trg je še nerazvit in neorganiziran, in založniki si ne upajo zalagati onih knjig socialne vsebine, ki so nam prepotrebne, in pa znanstvenih spisov. Naše razumništvo še ne ve ceniti pomena znanstvenih spisov, jih ne kupuje in jih obdrži časih le iz komodnosti, če pride založnik na časih srečno, časih nesrečno misel, da pošlje odjemalcem knjige na dom. Pa v tem slučaju se izpostavlja nevarnosti, da mu večkrat knjige nihče ne plača. Odjemalec pa je zopet večkrat v nevarnosti, da vzame in kupi iz same narodne dolžnosti spis, ki bi sicer ne bil vreden, da se širi med občinstvom.

Vsemu temu treba odpomoči. Naši znanosti je treba dati opore, naši mladi generaciji, ki se bavi z znanstvenim poučenjem družbe in njenih pojavov, države in našega udejstvovanja v njej, gospodarstva in načina, kako je izboljšati in poglobiti, zgodovine in njenih nauk, prirode in njenega ustroja, umetnosti in njenega kulturnega vpliva, tej mladi generaciji je treba dati polje delovanja. Naši socialnopolitiški pisatelji in znanstveniki morajo dobiti institucijo, ki jim zagotovi, da bo njegovo delo vplivalo v širši javnosti, da bo vplivalo na bralce, jih vzgojevalo in širilo tako samostojno mišljenje in razumevanje vseh naših razmer in nalog. Na drugi strani je treba odjemalce zalagati z dobrim znanstvenim čtivom in jih ohraniti pred odjemanjem manj vrednega gradiva, ki je dobro morda v izpolnjenju, ni pa bistveno važno. Najbolj potrebna pa je našemu narodu, toliko preprostemu, kolikor razumnemu, poljudno znanstveno slovnost, t. j. spisi, ki imajo sicer znanstveno in poučno vsebino, ki so pa pisani vseskozi zanimivo in vsakomur razumljivo. Taka poljudno-znanstvena literatura, ki se razširi v široke narodove plasti, je najboljši utrjevalec narodove dušne moči. Zakaj v izobrazbi tiči velika umstvena sila in tvorina moč.

»Socialna Matica« si je po svojih pravih in po duhu ustanoviteljev stavila nalogo, ustvariti umstveno vez med razumništvom in knjižnim trgov. § 1. pravil pravi: »Socialni Matici« v Gorici je namen, širiti potom znanstva med vsemi sloji mevanje sodobnih gospodarskih, državnih in prirodoslovnih problemov ter na ta način pospeševati občno državljansko vzgojo in izobrazbo. Najprej hoče biti organizacija odjemalcev ter omogočiti svojim članom, ki ji bodo plačevali nizek letni prispevek, da bodo dobivali nekatera dela po nizki ceni, izdatno nižji, nego v knjigotrštvu. Zaenkrat so v to izbrani vsi spisi, ki so ali še bodo izšli v »Znanstveni knjižnici Omladine«, v »Politiško-sociološki knjižnici«, »Prosvetna knjižnica« pa »Socialna Matica« ob času prevzame lastno založbo. Nadalje bodo njeni člani dobivali za znižano ceno tudi »Vedo«. Z rastočim razvojem se bo pa Matica potrudila tudi z drugimi knjigami, nazadnje z lastno založbo znanstvenih in poljudnoznanstvenih spisov in z razširjevanjem del upodablajoče umetnosti, kakor slove § 3. njenih pravil: »Svoj namen dosega društvo s temi sredstvi: a) Izdaja in omogoča izdajanje znanstvenih in poljudnih spisov gospodarske, socialne, državno-znanstvene, prirodoslovne, občekulturne in umetniške vsebine; b) s pospeševanjem, oziroma organizacijo vseh činiteljev, delujočih na prosvetnem polju in odgovarjajočih njenemu smotru.«

Naša nova družba je tako zasnovana, da ne more škodovati nobeni izmed danes na Slovenskem obstoječih kulturnih organizacij, s katerimi hočemo vzajemno pospeševati mlado slovensko kulturo.

Slovensko razumništvo vabimo k pristopu. Nismo nobeno razveseljevalno društvo, zato bo velik del inteligence morda ostal gluha. Ali pojdemo med njo nabiraje, pridobili si jo pa bomo v prvi vrsti s svojim delom, ki bo gotovo bolj narodno, nego marsikatero, ki se diči pokrivem s tem nazivom. Upamo pa, da ne doživimo razočaranja.

Vemo, da se bomo sprva morali boriti z mnogimi težavami. Naleteli bomo na brezbriznost, na odklanjanje in odpor. Pa vsak začetek je težak, iz malega pa raste veliko. Naši pričetki so skromni. V pravilih smo si dali širok delokrog, ki ga bomo začetkoma izvajali le v malem obsegu. Hočemo pa napredovati, da bomo tudi svoji kulturi dali v roke več sredstev napredka.

Ustanovni občni zbor »Socialne Matice« se vrši v Trstu v nedeljo, 22. t. m., dopoldne ob 9. uri v tržaškem »Narodnem Domu«. Isti dan se konstituira tudi prvi odbor z nalogo, začetki plodonosno delo na polju, ki je važno za napredek kulture, kjer smo pa zaostali še daleč za drugimi narodi in kjer jih hočemo dohiteti.

Priporočajte in širite naš list!